

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اینستاگرام انسانی آرو دنبال کنید 👉🌐

ID [Instagram.com/Ensaniaa.ir](https://www.instagram.com/Ensaniaa.ir)

دانلود از اپلیکیشن پارس

درس 16 هنر و معماری

هنر و معماری، نه فقط جلوه گاه ذوق و ظرافت و حس زیبایی شناسی هنرمندان است، بلکه متکشف اندیشه های پاورها و ارزش های مورد قبول جامعه نیز هست. در این درس، شما با بررسی وضعیت هنر و معماری ایران در عصر پاستان، ویژگی های برجسته آن و خلاقیت ها و ابتکارات ایرانیان در این عرصه را شناسایی و ارزیابی می نمایید.

از دوره **مادی**، آثار هنری مختلفی به دست آمده که نشان می دهد هنرمندان مادی در **فلزکاری**، **جواهرسازی و سفالگری** مهارت درخوردوجی داشته اند بدون شک، هنر مادی متکی بر تجربیات و دستاوردهای هنری پومیان **غرب** فلات ایران بوده است که قرن ها پیش از مادی هادر این منطقه می زیسته اند و صاحب تمدن درخشانی بوده اند.

دستاوردهای حکومت مادی در عرصه **معماری** نیز قابل توجه است. در این دوره، **قلعه ها، کاخ ها و شهرهایی** ساخته شد. مادی ها در قلعه سازی تبحر زیادی داشتند و برای مقابله با دشمنان خارجی خود به ویژه **آشوریان**، قلعه های مستحکم ساختند.

اینستاگرام انسانی آرو دنبال کنید 📍

ID [Instagram.com/Ensaniaa.ir](https://www.instagram.com/Ensaniaa.ir)

دانلود از اپلیکیشن پادرس

پایتخت مادی ها شهر **هگمتانه** همدان امروزی، بود
که یونانیان به آن **اکباتان** می گفتند. این شهر از هفت
قلعه تو در تو تشکیل شده بود که هر قلعه رنگ
نمادین خاصی داشت. از دیگر شهرهای این دوره می
توان **پیرستون، اسپهان (اصفهان) و کنگاور** را نام برد.

محوطه باستانی هکمتان

هخامنشیان

در دوران هخامنشی، هنر و معماری ایران به سبب ثبات و آرامش، رونق اقتصادی و حمایت پادشاهان، به اوج شکوفایی رسید. از سرزمین های پهناور حکومت هخامنشی به ویژه **پاسارگاد** **تخت جمشید** و **شوش**، آثار قابل توجهی از معماری هنرهای تزئینی وابسته به معماری، نقش برجسته های سنگی و شاهکارهای مهم هنری دیگر برجا مانده است.

نمونه هایی از آثار سفالین، فلزی، سنگی و مانند آنها
که از این مکا نهای تاریخی به دست آمده امروزه
زیبت بخش موزه های ایران و جهان است.
یکی از ویژگی های مهم هنر و معماری هخامنشی،
تأثیرپذیری از دستاوردهای هنری اقوام و ملت های
تابع آن حکومت بود که پیشینه تمدنی درخشانی
داشتند

پادشاهان حکامتهی به طور گسترده از مهارت و
استادی هنرمندان و معماران سرزمین های قلمرو
تحت فرمان خود استفاده می کردند.
در این دوره تجربیات و سبک های هنری اقوام
غیرایرانی با شیوه های بومی ترکیب شد و هنری به
وجود آمد که کاملاً تازگی داشت و روح هنر ایرانی
بر آن حاکم بود

اینستاگرام انسانی آرو دنبال کنید 📍

ID [Instagram.com/Ensaniaa.ir](https://www.instagram.com/Ensaniaa.ir)

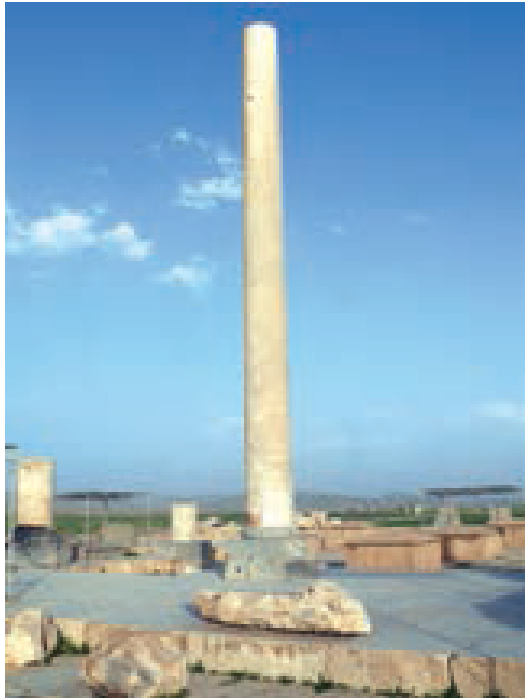
دانلود از اپلیکیشن پارس

دیگر ویژگی هاخص هنر و معماری دوره هخامنشی،
درباری بودن آن بوده به این معنی که شکوه شاهانه و
تشریفات و تجملات درباری را به نمایش می گذاشت.
در واقع، بخش عمده آثار هنری هاخص و ساختمانی
تهای مجال، به خواست شاهان و درباریان و برای
زندگی تجملاتی و تشریفاتی آنان به وجود آمد.

یکی دیگر از ویژگی های هنر حکامتنشی، **طبیعت گرایی** یا به عبارت دیگر استفاده و تقلید از عناصر موجود در طبیعت مانند حیوانات و گیاهان در آثار هنری شان است.

معماری:

مهمترین بناهای دوره هخامنشیان شامل آرامگاه هخامنشها، عبادتگاه آشورها و دیگر ساختمانهای عمومی است. قدیمیترین بناهای این دوره که آثاری از آنها برجای مانده در پاسارگاد، نخستین پایتخت هخامنشی برپا شدند. این مجموعه شامل کاخ هخامنش و آرامگاه کوروش هخامنشی ساختمانها در میان باغ بسیار زیبایی بود.

طرحی از کاخ کوروش پاسارگاد - بقایای کاخ
کوروش پاسارگاد

دوران داریوش یکم، لوح شکوه و عظمت معماری
ایران است. این پادشاه کاخی بزرگ به نام **آپادانا** در
شهر **شوش** به عنوان پایتخت اداری حکومت
مخامنه‌ی ساخته شد. در لوح سنگی یادبودی که در
کاخ آپادانا کشف شده، داریوش بزرگ تأکید می‌کند
که این بنای مجال را با گرد آوردن پتایان و کارگران
ماهر و مصالح ساختمانی عالی، از سراسر امپراتوری
ساخته است.

اینستاگرام انسانی آ رو دنبال کنید 📍

 [Instagram.com/Ensaniaa.ir](https://www.instagram.com/Ensaniaa.ir)

دانلود از اپلیکیشن پادشاهان

عظیم ترین مجموعه ساختمانی و شاهکار معماری
جهان باستان، یعنی **تخت جمشید** نیز به دستور
داریوش یکم و چانشینانش همچون کاخ آپادانای
هوش، با مشارکت گروه کبیری از معماران، بنایان،
هنرمندان و کارگران و نیز با گردآوری مصالح
ساختمانی از سرتاسر قلمرو هخامنشی برپا گردید

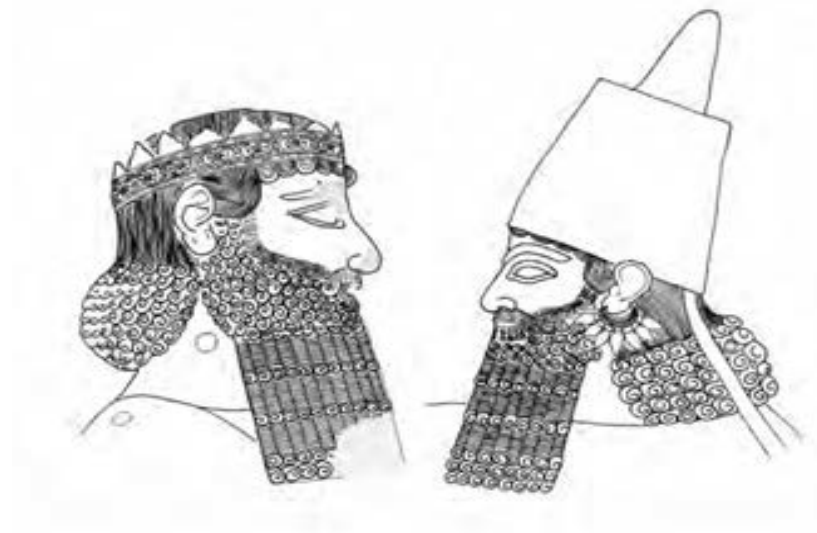

سنگ نگاره ها:

تصمیم بر ایجاد بناها، و به عبارت دیگر ثبت رویدادها و اقدای مه‌ای شاهان به وسیله کندن کاری نقش‌ها بر دیوارهای سنگی یا صخره‌های کوهستانی، در کشور ما پیشین‌های کهن دارد. از دوران هخامنشیان نقش برجسته‌های سنگی، فراوانی باقی مانده که به وضوح مهارت، ذوق و ظرافت هنرمندان سنگتراش آن زمان را نشان می‌دهد.

برخی از این نقش برجسته ها پر سینه صخره های کو
ه ها و بسیاری دیگر از آنها بر روی دیوار پناهای
حکومتی به ویژه کاخها و آرامگاهها به زیبایی هرچه
تاما متر کند ه کاری شده اند. نقش و نگارهای کنده
کاری شده بر روی سنگ، اغلب عبارت اند از پیکره
پادشاه و ملازمان او به هنگام پیروزی بر دشمنان و
یا پار. عام پیکره حیوانات واقعی و افسان های و
همچنین نمادها و نشان های دینی.

در نقش پرچسته های صخره ای آن زمان ماهوره مزدا
به شکل نمادین، حلقه ای پال دار در حال پرواز پربالایی
سر پادشاه نمایان است. پژوهشگران با مقایسه نقش
پرچسته های دوره هخامنشی با دوران پیش از آن،
دریافته اند که سنگ تراشان هخامنشی که در خدمت
هخامنشیان بوده اند، از نقش پرچسته های **بین النهرین**
و به ویژه نقش پرچسته های **آهوری**، الهام و الگو گرفته
اند.

■ سمت راست سردیس آشورانیبال که بر اساس نقش برجسته کاخ نینوا کرسیم شده و سمت چپ سردیس داریوش کبم که بر اساس نقش برجسته های تخت جمشید کرسیم شده است.

اینستاگرام انسانی آرو دنبال کنید 👉

[Instagram.com/Ensaniaa.ir](https://www.instagram.com/Ensaniaa.ir)

دانلود از اپلیکیشن پادرس

از دوران هخامنشیان، شماری تندیس یا مجسمه
چانوری در تخت جمشید و هوش یافت شده است و
تتها تندیس انسانی، باقی مانده که بزرگ تر از اندازه
طبیعی ساخته شده بزرگتر بدون سن متعلق به
داریوش یکم است که در هوش از زیر خاک بدون
آورده شده است.

فلزکاری و جواهرسازی:

ظریف ترین آثار هنری دوران هخامنشیان را می توان در فلزکاری های نفیس و جواهرات ممتازی یافت که اختصاصاً برای پادشاه و درباریانش ساخته شده اند. انواع گوناگونی از تکوک (ریتمون) و دیگر ظروف های طلایی، نقره ای و مفرغی مزین به نقش های مختلف و نیز زیورآلات، از آن دوران کشف شده است.

مجموعه ای از آثار هنری ایران از دوره ایلام تا ساسانی
(مآخذ: هفت رخ فروغ ایران)

پاشندگی:

از پارچه ها و دیگر پاشنه های عصر **مکامش** به جزقالی **پازیریک** چمزی باقی نمانده، اما جامه های پز نش و نگارو تازمین شده پادشاه و سهاهیانش در نش پرجسته ها، نشان می دهد که هنر **پاشندگی** در اوج قرار داشته است. بی شک تالارهای بزرگ کا خهای پادشاهان در **شوش و تخت جمشید** با قالیها و منسوجات نفیس و مرغوبی، مفروش بوده است.

اشکانیان

ساوکیان تمام تلاش خود را برای گسترش فرهنگ، هنر و معماری یونانی در ایران به کار گرفتند. در آن زمان، عدد زیادی از یونانیان به ایران آمدند و سکونتگاه‌ها و شهرهای جدیدی را بر پایه اصول معماری یونانی پی افکندند. **اشکانیان** در آغاز دنباله‌رو یونانیان بودند، اما به تدریج از نفوذ هنر یونانی در ایران کاسته شد.

اینستاگرام انسانی آرو دنبال کنید

ID

[Instagram.com/Ensaniaa.ir](https://www.instagram.com/Ensaniaa.ir)

دانلود از اپلیکیشن پادرس

معماری و شهرسازی:

در دوران اشکانیان، شهر و شهرنشینی گسترش قابل توجهی یافت. از آثار برجسته معماری دوران اشکانیان می توان به بقایای شهرتسا، صد دروازه (دامغان)، معبد آناهیتا در شهر کنگاور در استان کرمانشاه، کوه خواجه سیستان و کاخ شهر هکرا (الحضر) در نزدیکی موصل در کشور عراق اشاره کرد.

☒ پتالیای پناهای کوه خواجه و تفتابی دیواری آن سیستان دوره اشکانی

مصالح ساختمانی در این دوره بیشتر شامل **خشت**،
آجر سنگ تراشیده و تراشیده است. ساخت بناهای
طاق دایره‌گه‌ی و دایره ایوان، از ویژگی های
معماری دوران **اشکانیان** به شمار می رود. هنر **کج**
بزی در زمان اشکانیان رواج یافت و در بناهای **کوه**
خواجه، به نهایت ظرافت رسید. آرایه دیگری که در
معماری اشکانی رواج داشته، **نقاشی دیواری** است.

بیکر سازی:

هنر مجسمه سازی در دوره اشکانیان، متأثر از هنر یونانی رونق گرفت و مجسمه سازان آثار متعددی پدید آوردند. برجسته ترین این آثار **بیکره برنزی شاهزاده اشکانی** است. ساز دوران اشکانی، نقش برجسته هایی پاتی مانده، که در سطح نقش برجسته های **هخامنشی و ساسانی** نهستند...

سفالگری، فلزکاری و جواهرسازی، از دیگر هنرهای
رایج دوران اشکانیان به شمار می روند. در این دوره،
سفال ها نقش و طرح متنوع و گوناگون نداشته اند، اما
دلرای لعابی اغلب **سبز رنگ** بودند.

اینستاگرام انسانی آرو دنبال کنید 📍

ID [Instagram.com/Ensaniaa.ir](https://www.instagram.com/Ensaniaa.ir)

دانلود از اپلیکیشن پارسش

☒ ظروف فلزی و سفالی دوره اشکانیان

ساسانیان

حکومت ساسانی نیز همچون حکومت های پیشین و بلکه بیشتر از آنها، به هنر و هنرمندان اهمیت می داد. بر اثر توجه حکومت ساسانی به هنر و پشتیبانی آنان از هنرمندان، هنری پدید آمد که به لحاظ عظمت و شکوه، با هنر روم پراوری می کرد و گاه بر آن برتری داشت.

هنر ساسانی ریشه در هنرهای کهن ایران و نیز هنر دوران هخامنشی و اشکانی داشت و حتی از هنر یونانی و رومی نیز تأثیر پذیرفته بود پس از سقوط ساسانیان و ورود اسلام به ایران، هنر اسلامی متأثر پس از هنر ساسانی پذیرفت.

معماری و شهرسازی:

معماری و شهرسازی در دوره **ساسانیان** پیشرفت چشمگیری کرد. مهمترین آثار معماری این دوره **زاکا** خواهد آتشکده ها، پلها، کاروانسراها، قلعه ها و پندها (سدها) تشکیل می دهند. معماری ساسانی با بنای کاخ اردشیر در فیروزآباد فارس (کور) آغاز شد و با ساخت کاخ تیسفون به اوج رسید.

کاخ تیسفون که از آن به عنوان یکی از شاهکوهترین و زیباترین بناهای ساسانی یاد می شود در کنار رود دجله ساخته شد. طاق یا ایوان کسری ؛ بخشی از آن کاخ بود. از جمله ویژگی های برجسته معماری آن دوره کاربرد وسیع گنبد ایوان و طاق در ساخت بناها به ویژه کاخها بود.

اینستاگرام انسانی آرو دنبال کنید 🇮🇷

ID [Instagram.com/Ensaniaa.ir](https://www.instagram.com/Ensaniaa.ir)

معماران چیره دست ایرانی در آن زمان، فنون و مهارت های ساخت گنبد را چنان توسعه و ترقی دادند که سبک کار آنان، الگویی برای **دوران اسلامی** هند و حتی معماران اروپایی از آن تقلید کردند. در دوره ساسانی برای تزیینات داخلی کاخها و بناها از روشهای گوناگونی مانند **موزاییک کاری، نقاشی دیواری، گچبری و نقش برجسته** استفاده می شد.

آنشکده های متعددی به شکل **گنبد چهارطاقی** بود و
آنکس مقدس در درون آن نگهداری می شد. در طی حدود
چهار قرن فرمانروایی سلسله ساسانیان پادشاهان،
شهرهای متعددی در گوشه و کنار کشور به خصوص در
فارس و خوزستان به فرمان پادشاهان این سلسله
پویاگرید. طرح و نقشه شهرهای ساسانی همچون
شهرهای اشکانی به شکل **دایره** بود.

☒ نمونه پاراسازی شده تصویر سمت چپ (مأخذ: هفت
رخ فرخ ایران - ☒ عکس هوایی از بقایای شهر
شیر و آبادان)

سنگ نگاره ها:

هر کده کاری، پارسیگر در دوره **ساسانیان** اوج گرفت
از دوران **ساسانی** نقش پرچسته های فراوان و در
مقیاس بزرگ باقی مانده است که اکثر آنها در **فارس**،
زادگاه **خاندان** **شاهی** قرار دارند. محتوا و مضمون
اغلب این نقش ها، **اعطای منصب شاهی** از سوی
اهوره مزدا به شاه و صحنه هایی از **پروژه های**
شاهان پرسیان است.

معروفترین نقش برجسته دوره ساسانی، مجموعه
طاق پستان است که دو طاق سنگی بزرگ و کوچک
نقش دار و یک نقش برجسته بدون طاق را شامل می
شود. آنچه این مجموعه را به طاق پستان معروف
کرده، طاق بزرگ است که **شکارگاه خسرو پرویز** را
در دیوارهای داخلی طاق نشان می دهد.

اینستاگرام انسانی آ رو دنبال کنید 📍

ID [Instagram.com/Ensaniaa.ir](https://www.instagram.com/Ensaniaa.ir)

دانلود از اپلیکیشن پاورسان

تقاضی و نگارگری:

در دوران **ساسانی**، هنر تقاضی و نگارگری در ایران رونق و رواج چشمگیری یافت و تقاضان ایرانی در تزیین نقوش **گل و گیاه، جانوران و انسان**، مهارت فراوانی از خود نشان دادند. نقش و نگارهای تقاضان ایرانی در عهد **ساسانی**، آنها م بخش هنرمندان دوران بعد به ویژه **دوره اسلامی** بود.

فلزکاری و قلم زنی:

آثار نقره‌های عهد **ساسانی** که از شهرت فراوانی برخوردارند. بیشتر آثار فلزی باقی مانده از این دوره را انواع **پشتاقچه، سینی و کاسه** تشکیل می‌دهند. اغلب برای مصرف خاندان‌های و خانواده‌های اشرافی تهیه می‌شدند. بعدها در آثار هنری کشورهای مختلف، مورد تقلید قرار گرفتند. بر خلاف فلزکاری، هنر سفالگری در دوره ساسانی رونق گذشته را نداشت.

✠ ظروف فلزی دوره ساسانی

موسیقی:

دورهٔ ساسانی یکی از دوران‌های درخشان **موسیقی** ایران است. هنرمندان عرصهٔ موسیقی در دورهٔ ساسانی، بیش از پیش مورد توجه شاهان قرار گرفتند و از منزلت و امتیازات ویژه برخوردار شدند. از خوانندگان و نوازندگان آن دوره یادآور **گوسان**، **غزیاگر** و **رامشگر** یاد شده است.

کرتا، یکی از وسایل موسیقی به جا مانده از دوره
پاستان

اینستاگرام انسانی آ رو دنبال کنید 📍

ID [Instagram.com/Ensaniaa.ir](https://www.instagram.com/Ensaniaa.ir)

دانلود از اپلیکیشن پاورسان

باغدگی:

باغدگی اعم از بافت پارچه و قالی، عرصه دیگری بود که هنرمندان عهد ساسانی، در آن استعداد و نبوغ هنری خود را برای خلق آثار زیبا به نمایش گذاریدند. منسوجات آن زمان به ویژه پارچه های ابریشمی، بسیار ظریف و پرنقش و نگار بودند. شواهد موجود بیانگر رونق و شکوفایی هنر فرش بافی در آن دوره است. قالی بهارستان که اعراب مسلمان از کاخ تپسئون به خیمت گرفتند شهرت بسیار دارد.

☒ پارچه ابریشمی از سده 6-7 میلادی، محل بافت
ترکستان موزاسیونی کالنگ چین

